

Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie koegzystencji upraw zmodyfikowanych genetycznie z uprawami tradycyjnymi i ekologicznymi

(2005/C 157/29)

Dnia 29 stycznia 2004 r. Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny zgodnie z artykułem 29 ust. 2 swojego regulaminu wewnętrznego podjął decyzję o sporządzeniu opinii w następującej sprawie: Koegzystencja upraw zmodyfikowanych genetycznie z uprawami tradycyjnymi i ekologicznymi

Sekcja ds. Rolnictwa, Rozwoju Wsi i Ochrony Środowiska Naturalnego, odpowiedzialna za przygotowanie prac Komitetu w tej sprawie, przyjęła swoją opinię dnia 21 września 2004 r. Sprawozdawcą był **Bernd Voss**.

Na swojej 413 sesji plenarnej 15/16 grudnia 2004 r. (posiedzenie z dnia 16 grudnia 2004 r.) stosunkiem głosów 47 do 13, przy 4 głosach wstrzymujących się Komitet przyjął następującą opinię:

1. Wprowadzenie

1.1 Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny uważa za konieczne opracowanie i spisanie przepisów dotyczących koegzystencji upraw zmodyfikowanych genetycznie z uprawami tradycyjnymi, ekologicznymi i innymi. Przepisy te muszą być trwałe, pewne prawnie i możliwe do zastosowania w praktyce i muszą mieć zastosowanie w całym sektorze żywności i do produktów z rolnictwa, rybołówstwa i leśnictwa, w tym produktów przeznaczonych do celów farmaceutycznych, do celów badań i celów nie związanych z żywieniem.

1.2 Komisja, po pierwsze, chciałaby pozostawić istotne aspekty tej koegzystencji w gestii prawodawstwa krajowego, a po drugie, zamierza podjąć zagadnienie przypadkowej lub technicznie niemożliwej do uniknięcia obecności organizmów zmodyfikowanych genetycznie (GMO) w materiale siewnym nie-GMO, które to zagadnienie jest podstawowe dla przyszłości koegzystencji, za pomocą procedury komitologii na mocy Dyrektywy 2000/18 i dyrektyw dotyczących marketingu materiału siewnego. Z tego względu wskazane jest przyłączenie się do debaty dotyczącej tych zagadnień poprzez sporządzenie opinii z własnej inicjatywy przy szczególnym uwzględnieniu związanych z nimi kwestii gospodarczych i społecznych i przedstawienie opinii w ich sprawie Radzie, Komisji i Parlamentowi.

1.3 Cel niniejszej opinii z własnej inicjatywy jest dwojaki: po pierwsze, chodzi o udzielenie informacji na temat najważniejszych aspektów koegzystencji; po drugie, o przedstawienie propozycji co do tego, który z tych aspektów, zdaniem EKES, powinien pozostać w gestii prawodawstwa europejskiego, a który — prawodawstwa krajowego oraz jakie praktyczne kroki będą w tej sprawie wymagane, szczególnie w rolnictwie.

1.4 Ponieważ Komisja zakończyła moratorium na dopuszczenie do obrotu GMO jako środkami spożywczymi, które obowiązuje od 1998 r. ⁽¹⁾ i zamierza następnie podjąć decyzje

w sprawie dopuszczenia do upraw GMO, niezwykle istotne jest opracowanie praktycznych ram koegzystencji.

2. Ogólne uwagi wstępne i ustalenia dotyczące pojęć

2.1 Ze względu na dopuszczenie do obrotu organizmów zmodyfikowanych genetycznie (GMO):

- do celów upraw roślinnych i mikrobiologicznych oraz hodowli zwierząt;
- do celów badawczych;
- jako środki żywnościowe i paszę;
- jako surowiec do innych celów, w tym upraw dla produkcji farmaceutycznej;
- do celów interwencji w środowisko naturalne (np. do rozkładu zanieczyszczeń);
- jako środek pomocniczy w rolnictwie i leśnictwie (np. w celu walki z pasożytami i chwastami)

pojawia się konieczność ustalenia praktycznych przepisów związanych z wdrożeniem procesu wprowadzenia na rynek i obchodzenia się z tymi produktami w środkach spożywczych, paszy i w środowisku naturalnym.

2.2 Na szczeblu europejskim uregulowano już następujące zagadnienia:

- ocena ryzyka i zarządzanie ryzykiem ⁽²⁾

⁽¹⁾ Komunikat dotyczący debaty orientacyjnej w sprawie Organizmów Modyfikowanych Genetycznie i zagadnień pokrewnych. Brak wersji polskiej, wersja angielska - http://europa.eu.int/rapid/start/cgi/guesten.ksh?p_action.gettxt=gt&doc=IP/04/118|0|RAPID&lg=EN
Dopuszczenia GMO w prawie UE - sytuacja obecna. http://zs-l.de/saveourseeds/downloads/com_stand_gvo_28_01_04.pdf
Pytania i odpowiedzi dotyczące uregulowań kwestii GMO w UE. Brak wersji polskiej, wersja niemiecka: http://zs-l.de/saveourseeds/downloads/com_fragen_antworten_28_01_04.pdf

⁽²⁾ Dyrektywa 2001/18/WE z dnia 12 marca 2001 r. w sprawie w sprawie zamierzonego uwalniania do środowiska organizmów zmodyfikowanych genetycznie
Dz.U. L 106 z 17.4.2001, str. 1.

- zezwolenia,
- wymagania dotyczące etykietowania żywności i paszy ⁽¹⁾
- możliwość śledzenia ⁽²⁾i
- transport nadgraniczny poza terytorium Wspólnoty Europejskiej (wprowadzenie w życie Międzynarodowego protokołu o bezpieczeństwie biologicznym z Kartagenu) ⁽³⁾

2.3 Na szczeblu europejskim nie są jeszcze uregulowane następujące zagadnienia:

- wymagania odnośnie etykiet dla materiału siewnego i materiału reprodukcyjnego; Komisja obecnie przygotowuje odnośną propozycję ⁽⁴⁾ i
- praktyczne zasady postępowania w związku z konsekwencjami gospodarczymi, społecznymi i kulturowymi wprowadzenia GMO ⁽⁵⁾; parlamenty i rządy Państw Członkowskich obecnie zajmują się tym zagadnieniem w ramach wprowadzania w życie dyrektywy 2001/18 i pracy nad prawodawstwem krajowym związanym z uprawniami i towarzyszącą im odpowiedzialnością cywilną.

2.4 Istniejące prawodawstwo unijne stwierdza, że GMO wymagają szczególnej oceny ryzyka, zarządzania ryzykiem i etykietowania oraz możliwości śledzenia w ciągu całego cyklu życia. Opiera się na założeniu, że jest możliwe całkowite powstrzymanie się od pasywnego i aktywnego używania GMO i całkowicie zabrania używania GMO w rolnictwie ekologicznym i żywności ekologicznej (za wyjątkiem niektórych produktów weterynaryjnych). W indywidualnych przypadkach przewiduje również możliwość uzależnienia dopuszczenia GMO na rynek w konkretnych dziedzinach od specjalnych warunków, jak również całkowitego ich zakazania.

⁽¹⁾ Rozporządzenie (WE) nr 1829/2003 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 września 2003 r. w sprawie genetycznie zmodyfikowanej żywności i paszy, Dz.U. L 268 z 18.10.2003, str. 1.

⁽²⁾ Rozporządzenie (WE) nr 1830/2003 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 września 2003 r. w sprawie genetycznie zmodyfikowanej żywności i paszy, Dz.U. L 268 z 18.10.2003, str. 24.

Rozporządzenie (WE) 65/2004 Komisji z dnia 14 stycznia 2004 r. w sprawie systemu opracowania i przyznawania niepowtarzalnych znaków rozpoznawczych organizmom zmodyfikowanym genetycznie (tłumaczenie własne) Brak wersji polskiej, wersja angielska: Dz.U. L 10 z 16.1.2004, str. 5.

⁽³⁾ Rozporządzenie (WE) nr 1946/2003 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 września 2003 r. w sprawie genetycznie zmodyfikowanej żywności i paszy, Dz.U. L 287 z 5.11.2003, str. 1.

⁽⁴⁾ Komisja Europejska, wrzesień 2003, Pytania i odpowiedzi dotyczące GMO w materiale siewnym. Brak wersji polskiej, wersja angielska - http://europa.eu.int/rapid/start/cgi/guesten.ksh?p_action=gettxt>&doc=IP/04/118|0|RAPID&lg=EN

⁽⁵⁾ Komisarz Fischler, marzec 2003: Komunikat do Komisji w sprawie koegzystencji upraw zmodyfikowanych genetycznie, konwencjonalnych i organicznych. Brak wersji polskiej, wersja angielska: <http://www.seedquest.com/News/releases/2003/march/5420.htm>

2.5 GMO to żywe organizmy, zdolne do reprodukcji i rozprzestrzeniania się w środowisku naturalnym. Systemy biologiczne, do których mają one zostać wprowadzone, i z których mogą być później łatwo usunięte, nie mogą być ani hermetycznie podzielone, ani w podobny sposób kontrolowane w taki sposób, jak to jest możliwe w zamkniętych obiektach naukowych, przemysłowych lub rzemieślniczych. Biosfera to zasadniczo połączony globalnie, otwarty system, o prawach rządzących którym nasza obecna wiedza jest jeszcze ograniczona i który nie w pełni kontrolujemy.

2.6 Z tego względu prawodawcy unijni w dziedzinie GMO przyjęli zasadę ostrożności wraz z zasadą rozpatrywania indywidualnych przypadków. Jednocześnie za niezwykle istotne uznali przejrzystość i możliwość wyboru w odniesieniu do użytkowania GMO.

2.7 Działania te mają miejsce w atmosferze sceptycyzmu i niechęci wobec GMO reprezentowanych przez większość obywateli UE. Dotyczy to GMO w rolnictwie, leśnictwie, żywności i paszy.

2.8 Koegzystencja rolnictwa i innych form wykorzystania ziemi w sytuacji stosowania i niestosowania GMO ma w związku z tym wpływ na następujące dziedziny:

- rolnictwo, leśnictwo i rybołówstwo, w tym zarządzanie własnością ziemską;
- całość sektora żywności (przetwarzanie, handel, gastronomia);
- regionalne i lokalne zagospodarowanie ziemi i rozwój gospodarczy;
- ochrona konsumenta i
- ochrona środowiska

w ramach czasowych i przestrzennych odpowiadających każdej z wymienionych dziedzin.

2.9 Komisja Europejska w niewiążących opiniach dotychczas zawęzła znaczenie koegzystencji do ściśle gospodarczych aspektów współistnienia obok siebie różnych form rolnictwa. Według niej regulacja tych aspektów powinna być pozostawiona w dużej mierze poszczególnym Państwom Członkowskim. To stanowisko wywołuje jednak kontrowersje w Radzie Ministrów i zostało skrytykowane przez Parlament Europejski ⁽⁶⁾.

⁽⁶⁾ Uchwała Parlamentu Europejskiego w sprawie koegzystencji roślin uprawnych zmodyfikowanych genetycznie i tradycyjnych i ekologicznych roślin uprawnych (2003/2098 (INI)). Brak wersji polskiej, wersja angielska: (2003/2098(INI)) Dz.U. C 91 E z 15.4.2004, str. 680.

3. Główne aspekty koegzystencji (struktura)

3.1 Stan wiedzy naukowej

3.1.1 W celu skutecznego uregulowania dziedziny koegzystencji niezbędne są wystarczające podstawy naukowe, w szczególności w odniesieniu do rozprzestrzeniania się w czasie i przestrzeni oraz szybkości i możliwości rozmnażania krzyżowego organizmów GMO u różnych gatunków roślin (oraz, w odpowiednich przypadkach, rozprzestrzeniania się mikroorganizmów i zwierząt). Niezbędne jest również praktyczne doświadczenie i oceny sposobów przenoszenia się w trakcie produkcji, magazynowania, transportu i przetwarzania.

3.1.2 Komisja otrzymała liczne raporty i opinie⁽¹⁾ w tej sprawie; jednakże nie dają one spójnego obrazu sytuacji. Zamówiono więc dalsze badania na ten temat. Na pierwszej konferencji naukowej poświęconej koegzystencji⁽²⁾, która odbyła się w listopadzie 2003 r., zgromadzeni naukowcy stwierdzili, że w dziedzinie tej jest wielka potrzeba kontynuowania badań i że nie mogą wypowiadać się wiążąco w kwestii koegzystencji. Opinia Europejskiego Komitetu Naukowego z 2001 r.⁽³⁾ wskazuje na znaczne obszary niepewności i nie opowiada się w jednoznaczny sposób za ograniczeniami w dziedzinie żywności, paszy i nasion zaproponowanymi przez Komisję.

3.1.3 Obecny stan wiedzy dotyczący krzyżowania się, rozmnażania i możliwości przetrwania roślin zmodyfikowanych genetycznie nie pozwala na żadne wiarygodne przewidywania dotyczące możliwości koegzystencji.

3.1.4 Odnosi się to w szczególności do prognoz długoterminowych i do różnych rodzajów otoczenia ekosystemowego i różnych warunków uprawy.

3.1.5 Ocena jakościowa i ilościowa zdolności poszczególnych GMO do koegzystencji musi odbywać się indywidualnie w odniesieniu do każdego gatunku rośliny i każdego systemu produkcji, przy uwzględnieniu warunków regionalnych. Należy również brać pod uwagę zmiany w metodach uprawy (np. używanie herbicydów totalnych, możliwe w wyniku odpowiedniej odporności).

3.1.6 Szczególne trudności w prognozowaniu i monitorowaniu pojawiają się w wypadku gatunków roślin, które są genetycznie zdolne do krzyżowania się z występującymi naturalnie, spokrewnionymi, nieuprawnymi gatunkami. Rzepak (*Brassica napus*), którego genetyczne centrum pochodzenia leży w Europie, ma w Europie wielu bezpośrednich i niebezpośrednich partnerów do krzyżowania, rosnących dziko i uprawnych: kapusta, kapusta polna (*Brassica campestris*), gorczyca, dwurząd

murowy, rzodkiew, rukwiślad francuski, gorczyca polna, *Brassica rustica* i gorczyca śródziemnomorska (*Hirschfeldia incana*). To samo dotyczy np. buraków.

3.2 Zarządzanie ryzykiem, monitorowanie i rejestracja upraw

3.2.1 Identyfikacja i etykietowanie GMO to podstawowy warunek wstępny wdrożenia rejestracji upraw i monitorowania GMO, których wymaga dyrektywa 2001/18. Jest to również warunek wstępny wycofania konkretnych GMO z obiegu, jeśli staje się to konieczne ze względu na nowe dane naukowe lub ze względu na wygaśnięcie ograniczonego czasowo zezwolenia. Etykietowanie GMO zdolnych do reprodukcji jest szczególnie ważne dla skutecznego zarządzania ryzykiem, szczególnie w wypadku, gdy konieczne stają się środki awaryjne. Z tego względu nie można się koncentrować jedynie na pytaniu, czy doprowadzi to do przekroczenia ograniczenia odnośnie etykietowania w wypadku żywności i paszy, szczególnie biorąc pod uwagę, że proponowane ograniczenia w odniesieniu do informacji dla konsumenta tracą swoją ważność, jeśli zezwolenie jest wycofane.

3.2.2 Ocena ryzyka związanego z GMO wymagana jest na mocy dyrektywy 2000/18 i innych zapisów w prawodawstwie unijnym i stanowi również warunek konieczny wydania zezwolenia. Tym niemniej, sposób prowadzenia uprawy w praktyce będzie miał decydujące znaczenie w kwestii, czy środki przewidziane w dyrektywie w celu ograniczenia upraw i kontrolowania i monitorowania ich efektów oraz wycofania zezwoleń mogą być rzeczywiście wprowadzone w życie. Tak więc, zagadnienie koegzystencji nie może być ograniczone jedynie do gospodarczych aspektów upraw, lecz jest istotną częścią zarządzania ryzykiem i prewencji, które zapisane są w prawodawstwie.

3.3 Możliwość śledzenia i kontrola ludzkiego i zwierzęcego łańcucha pokarmowego poprzez pobieranie próbek, testowanie i dokumentowanie

3.3.1 Środki identyfikacji i etykietowania organizmów GMO w całym łańcuchu pokarmowym wymienione są w dyrektywie o możliwości śledzenia i etykietowaniu organizmów zmodyfikowanych genetycznie (część ogólnych zasad i wymogów związanych z przepisami dotyczącymi żywności)⁽⁴⁾. Wykraczają one poza identyfikację organizmów zmodyfikowanych genetycznie w produkcie końcowym, gdyż produkty muszą być obecnie etykietowane nawet w wypadku, gdy w końcowym produkcie nie można znaleźć śladów GMO.

(1) Wspólne Centrum Badawcze, 2002, Scenariusze koegzystencji upraw genetycznie zmodyfikowanych, tradycyjnych i ekologicznych w rolnictwie europejskim. Brak wersji polskiej, wersja angielska:

http://www.jrc.cec.eu.int/download/gmccrops_coexistence.pdf

Okrągły Stół w sprawie wyników badań związanych z koegzystencją upraw zmodyfikowanych genetycznie i niezmodyfikowanych genetycznie. Brak wersji polskiej, wersja angielska:

http://europa.eu.int/comm/research/biosociety/news_events/news_programme_en.htm

(2) Pierwsza Konferencja Europejska poświęcona koegzystencji upraw zmodyfikowanych genetycznie uprawami tradycyjnymi i ekologicznymi, 13-14 listopada 2003 r., Helsingor, Dania. Brak wersji polskiej, wersja angielska:

<http://www.agrsci.dk/gmcc-03/>

(3) Opinia Komisji Naukowej ds. Roślin dotycząca przypadkowej obecności nasion zmodyfikowanych genetycznie w tradycyjnym materiale siewnym. Brak wersji polskiej, wersja angielska:

http://europa.eu.int/comm/food/fs/sc/scp/out93_gmo_en.pdf

(4) Rozporządzenie (WE) nr 178/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady z 28 stycznia 2002 r. ustanawiające ogólne zasady i wymagania prawa żywnościowego, powołujące Europejski Urząd ds. Bezpieczeństwa Żywności i ustanawiające procedury w zakresie bezpieczeństwa żywności

3.3.2 Informacje niezbędne do identyfikacji GMO zapisane są i opublikowane w centralnej bazie danych ⁽¹⁾.

— reprodukcja, przygotowanie, obróbka i pakowanie materiału siewnego;

3.3.3 Wspólne Centrum Badań Unii Europejskiej prowadzi obecnie działania w kierunku standaryzacji i uprawomocnienia zbioru próbek i procedur testowych, które są wymagane.

— uprawianie, przetwarzanie, zbieranie i transport produktów roślinnych;

3.3.4 Identyfikacja konkretnego DNA lub konkretnego białka w organizmie GMO jest technicznie możliwa przy użyciu obecnie dostępnych technologii w odniesieniu do pomiedzy 0,001 i 0,05 procent analizowanej próbki. Koszty ogólnych, jakościowych testów na obecność organizmów GMO kształtują się w granicach od 100 do 150 euro za test. Koszty testów na obecność konkretnych GMO i testów ilościowych wynoszą pomiedzy 250 i 500 euro za test.

— wybór i przygotowanie zebranego materiału siewnego do ponownego zasiewu;

— rejestracja, przetwarzanie, magazynowanie i transport surowców i produktów rolniczych;

— dalsze przetwarzanie żywności i paszy; i

3.3.5 W ramach Wspólnoty występują istotne różnice co do wiarygodności i natychmiastowej dostępności procedur wykrywania GMO oraz co do możliwości technicznych ich wdrażania. Do tej pory dostępne są one w stopniu wystarczającym tylko w niewielu Państwach Członkowskich, a w niektórych w ogóle nie ma takiej możliwości.

— pakowanie, dystrybucja i etykietowanie gotowych produktów.

3.3.6 Obecnie, szczególnie w odniesieniu do testów ilościowych i testów na obecność konkretnego GMO, występują trudności, w szczególności w wypadkach, gdy producent nie dostarczył odpowiedniej procedury do wykrywania lub gdy materiały towarzyszące nie były wystarczające. Odnosi się to szczególnie do tych organizmów GMO, które nie są dozwolone w UE, ale których obecności w importowanym materiale siewnym i surowcach wykluczyć nie można.

3.4.2 W większości obszarów zasady dobrej praktyki zawodowej są już ustalone. Ich rozszerzenie o konkretne przepisy związane z GMO jest warunkiem koniecznym dla praktycznego wprowadzenia w życie ustawowych zapisów o zarządzaniu ryzykiem i możliwości śledzenia oraz etykietowaniu. Największe zapotrzebowanie występuje w dziedzinie produkcji materiału siewnego i produktów rolniczych, ale również w dziedzinie ich rejestracji, przechowywania i transportu.

3.4 Dobra praktyka zawodowa w rolnictwie

3.4.3 Zarówno powodzenie, jak i wymagania dobrej praktyki zawodowej zależą w znaczący sposób od tego, jakich zasad postępowania przestrzegano na wcześniejszych etapach procesu produkcyjnego.

3.4.1 Zasady dobrej praktyki zawodowej muszą być przestrzegane w następujących obszarach:

— badania i rozwój, szczególnie w wypadkach, gdy w grę wchodzi uwalnianie do środowiska organizmów GMO (2001/18, część B);

3.4.4 Aby uniknąć niechcianego krzyżowania i innych sposobów rozprzestrzeniania się GMO na polach i w środowisku, jak i w celu uniknięcia mieszania się czystego materiału siewnego z materiałem z GMO, należy podjąć liczne działania, w zależności od danej uprawy i konkretnych okoliczności. Komisja przedstawiła niektóre z nich w swoich wytycznych dotyczących koegzystencji ⁽²⁾ i zażądała od Państw Członkowskich wydania odpowiednich przepisów. Dotyczy to zarówno rolników zajmujących się uprawą GMO, jak i tych, którzy chcą tych organizmów uniknąć. Wytyczne te odnoszą się również do przedsięwzięć rolniczych, w tym tych zajmujących się magazynowaniem i transportem, jak i władz odpowiedzialnych za rolnictwo i instytucji zajmujących się ochroną obszarów wiejskich i środowiska naturalnego.

— opracowywanie nowych gatunków materiału siewnego, w odniesieniu do składu materiału wyjściowego i różnych etapów podstawowego materiału siewnego;

— hodowla i rozmnażanie;

⁽¹⁾ Decyzja Komisji z dnia 23 lutego 2004 r. w sprawie zasad funkcjonowania rejestru danych dotyczących modyfikacji genetycznych w organizmach GMO, o którym mowa w dyrektywie 2001/18/WE Parlamentu Europejskiego i Rady (dostępna pod numerem K(2004) 540) (2004/204/WE). Brak wersji polskiej, wersja angielska: Dz.U. L 65 z 3.3.2003, str. 20.

⁽²⁾ Zalecenie Komisji z dnia 23 lipca 2003 r. wraz z wytycznymi dotyczącymi opracowania strategii w poszczególnych Państwach Członkowskich i odpowiedniego postępowania odnośnie koegzystencji upraw zmodyfikowanych genetycznie, tradycyjnych i ekologicznych (dostępne pod nr K(2003) 2624). Brak wersji polskiej, wersja angielska: Dz.U. L 189 z 29.7.2003, str. 36.

3.5 Skład, kontrola i etykietowanie materiału siewnego

3.5.1 Materiał siewny stanowi pierwsze ogniwo łańcucha produkcji. Reprodukacja materiału siewnego następuje w stosunku 40 do 1000 razy, w zależności od konkretnego gatunku, w wielu przypadkach materiał siewny na długo pozostaje w ziemi. Organizmy GMO zawarte w materiale siewnym krzyżują się z sąsiednimi uprawami i z wszelkimi spokrewnionymi dzikimi roślinami rosnącymi obok poprzez zapylenie zewnętrzne. Nasiona i pyłki mogą być w ten sposób przeniesione na duże odległości. Naukowcy zgadzają się, że te warunki czasowe i przestrzenne oznaczają, iż obecność GMO w nasionach stanowi kluczowy czynnik w zagadnieniu koegzystencji.

3.5.2 Dyrektywa 2001/18 przewiduje ustalenie wartości granicznych dla pewnych grup produktów, poniżej których etykietowanie GMO nie będzie wymagane przy spełnieniu pewnych warunków. Rozporządzenia w sprawie zmodyfikowanych genetycznie środków artykułów spożywczych⁽¹⁾ i paszy oraz o możliwości śledzenia⁽²⁾ ustaliły wartość graniczną w wysokości 0,9 %.

3.5.3 Komisja zaproponowała, aby w ramach wytycznych dotyczących roślin i materiału siewnego ująć również podobne wartości graniczne odnoszące się do GMO w materiale siewnym, które powinny wynosić między 0,3 a 0,7 procent. Ze względów prawnych Komisja wycofała tę propozycję w październiku 2003 r. i przygotowała nową propozycję. Zawierała ona już tylko wartości graniczne dla materiału siewnego rzepaku i kukurydzy w wysokości 0,3 %. Jednak Komisja wycofała i tę propozycję we wrześniu 2004 r. Planowane są obecnie dalsze oceny skutków, aby decyzja opierała się na solidniejszych podstawach naukowych i aby w szczególności skutki gospodarcze zostały dokładnie oszacowane. Jest oczywiste, że ustalenie wymagań dotyczących czystości w odniesieniu do materiału genetycznego nie zmodyfikowanego genetycznie będzie mieć decydujące znaczenie w kwestii, czy koegzystencja w wypadku konkretnych gatunków roślin i konkretnych form produkcji będzie w ogóle możliwa i ew. z jakimi to będzie związane koszty.

3.5.4 Co do zagadnienia, czy w wypadku przypadkowej i nieuniknionej technicznie obecności GMO w nasionach również należy ustalać wartości graniczne i ew. jakie powinny to być wartości, zarówno w rządach Państw Członkowskich, jak i wśród zainteresowanych organizacji i przedsiębiorstw nie ma jednomyślności.

3.5.5 W odróżnieniu od etykietowania żywności i paszy, etykietowanie materiału siewnego nie ma na celu umożliwienia konsumentowi końcowemu dokonania wolnego wyboru. Jest to raczej istotna informacja dla podmiotów uwalniających GMO do środowiska zgodnie z przepisami prawnymi oraz dla władz odpowiedzialnych za wprowadzenie w życie dyrektywy o świadomym uwalnianiu do środowiska. Brak informacji o

obecności GMO w niektórych gatunkach materiału siewnego niemal uniemożliwia spełnienie wymogów prawnych związanych z ich rejestracją, monitorowaniem, a w wypadku jakiegokolwiek zakazu, ich wycofaniem.

3.5.6 Gdyby na przykład dany organizm GMO okazał się być alergenem lub gdyby przenoszenie się jego właściwości na spokrewnione rośliny dziko rosnące stanowiło przewagę konkurencyjną i w związku z tym powodowały niekorzystne przesunięcia w równowadze biologicznej, ten GMO musiałby zostać wycofany z obiegu. Dla tego celu wartości graniczne w obszarze zaproponowanym przez Komisję byłyby nie do przyjęcia. Gdyby mianowicie przyjąć, że cały materiał siewny danego gatunku rośliny jest zanieczyszczony w 0,5 % przez ten GMO, wówczas środki awaryjne i procedury wycofywania musiałby objąć całość plonów i cały materiał siewny danego gatunku.

3.5.7 Praktyczne doświadczenia z akcją wycofywania w USA ilustrują zarówno trudności, jak i możliwe koszty. Z powodu wycofania przez organ ds. ochrony środowiska USA EPA w r. 2000 genetycznie zmodyfikowanego gatunku kukurydzy „Starlink” ze względu na możliwe działanie alergizujące, w całym łańcuchu produkcyjnym powstały koszty w wysokości prawie miliarda dolarów. Zanieczyszczony materiał siewny i kukurydza zostały wykupione i wycofane z rynku. Skutków zanieczyszczenia nie udało się jednak w pełni wyeliminować aż do dnia dzisiejszego. W Stanach Zjednoczonych w roku 2003 jeszcze w ponad 1 % badanych próbek stwierdzono ślady kukurydzy „Starlink”.

3.5.8 Ponadto obecność GMO w niezmodyfikowanym genetycznie materiale siewnym ma decydujące znaczenie dla kosztów ponoszonych przez sektory upraw i przetwarzania w dalszej części łańcucha produkcyjnego. W wypadkach, gdy, zgodnie z przepisami dopuszczającymi pewien poziom zanieczyszczeń, wszystkie produkty niezmodyfikowane genetycznie muszą mimo wszystko być poddawane testom w celu ustalenia, czy nie przekraczają wartości granicznej dla etykietowania, czyli 0,9% dla żywności i paszy i odpowiednio niższych wartości dla półproduktów, powstają bardzo wysokie koszty związane z testowaniem i monitorowaniem.

3.5.9 Ponadto obecność GMO w niezmodyfikowanym genetycznie materiale siewnym ma decydujące znaczenie dla kosztów ponoszonych przez sektory upraw i przetwarzania w dalszej części łańcucha produkcyjnego. W wypadkach, gdy, zgodnie z przepisami dopuszczającymi pewien poziom zanieczyszczeń, wszystkie produkty niezmodyfikowane genetycznie muszą mimo wszystko być poddawane testom w celu ustalenia, czy nie przekraczają wartości granicznej dla etykietowania, czyli 0,9 % dla żywności i paszy i odpowiednio niższych wartości dla półproduktów, powstają bardzo wysokie koszty związane z testowaniem i monitorowaniem.

(1) Rozporządzenie (WE) nr 1829/2003 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 września 2003 r. w sprawie genetycznie zmodyfikowanej żywności i paszy, Dz.U. L 268 z 18.10.2003, str. 1.

(2) Rozporządzenie (WE) nr 1830/2003 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 września 2003 r. w sprawie genetycznie zmodyfikowanej żywności i paszy, Dz.U. L 268 z 18.10.2003, str. 24.

3.5.10 Zanieczyszczenie materiału siewnego tradycyjnego i ekologicznego GMO będzie również czynnikiem decydującym przy ustalaniu odpowiedzialności prawnej za jakąkolwiek szkodę finansową spowodowaną przekroczeniem wartości granicznych dla etykietowania dla żywności i paszy, jak również wynikających stąd niższych wartości granicznych wymaganych przez przedsiębiorstwa handlowe i zakłady przetwórcze. Oczywiście wszystkie potencjalnie odpowiedzialnie strony będą domagać się przede wszystkim dowodu, że wyrządzona szkoda nie została spowodowana, przynajmniej częściowo, przez jakość nasion, a nie przez przeniesienie organizmów GMO na polu uprawnym.

3.5.11 Wreszcie obecność GMO w tradycyjnym i ekologicznym materiale siewnym ma niekorzystny wpływ na to, czy rolnicy mogą zajmować się swoimi własnymi uprawami i hodowlą. Pierwotne zanieczyszczenie materiału siewnego może się skumulować w kolejnych pokoleniach, szczególnie oczywiście w tych wypadkach, gdy towarzyszyć temu będzie zanieczyszczenie z sąsiednich pól. Oznaczałoby to nie tylko poważne straty finansowe dla zainteresowanych rolników, ale zagrażałoby również zróżnicowaniu materiału siewnego i temu, czy są one odpowiednie do warunków lokalnych.

3.6 Odpowiedzialność dotycząca produktu i środowiska

3.6.1 Zgodnie z dyrektywą 85/374/EWG dotyczącą odpowiedzialności za produkty wadliwe producenci i dostawcy GMO odpowiadają za produkty wadliwe tylko w wypadku zawionionego lub wynikającego z zaniedbania zagrożenia życia, zdrowia lub mienia konsumenta⁽¹⁾. Odpowiedzialność ta jest jednak ograniczona do produktów końcowych do użytku prywatnego i z tego względu nie obejmuje ani materiału siewnego, ani żadnych szkód finansowych poniesionych ze względu na spadek wartości upraw lub produktów z nich się wywodzących.

3.6.2 Wyczerpujące ograniczenia Wspólnoty związane z odpowiedzialnością za produkty sprawiają, że na mocy praw krajowych trudno jest również obciążyć odpowiedzialnością dostawców GMO za jakiegokolwiek szkody mieszczące się w zakresie przedmiotowym prawa cywilnego. Cała odpowiedzialność cywilna przeniesiona jest na użytkowników (tj. rolników) jako na bezpośrednich wytwórców produktu końcowego.

3.6.3 Zakres przedmiotowy nowej dyrektywy dotyczącej odpowiedzialności związanej ze środowiskiem naturalnym (2004/35/WE) obejmuje „wszelkie świadome uwolnienie do środowiska, transport i uwolnienie na rynek organizmów zmodyfikowanych genetycznie według definicji zawartej w dyrektywie 2001/18/WE”. Dyrektywa ta upoważnia Państwa Członkowskie — lecz nie poszczególnych obywateli — do wymagania od przedsiębiorstw, aby usunęły skutki szkody dla środowiska naturalnego, jeżeli podmiot ponosi winę lub dopuścił się zaniedbania lub jeśli można ustalić związek przyczynowo-skutkowy pomiędzy wyrządzoną szkodą a działalnością konkretnego podmiotu⁽²⁾. Dyrektywa ta ma być wprowadzona w życie przez Państwa Członkowskie w terminie do

⁽¹⁾ Dyrektywa Rady z dnia 25 lipca 1985 r. w sprawie zbliżenia przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych Państw Członkowskich dotyczących odpowiedzialności za produkty wadliwe (85/374/EWG)
<http://europa.eu.int/eur-lex/pl/dd/docs/1985/31985L0374-PL.doc>

⁽²⁾ Dyrektywa 2004/35/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 21 kwietnia 2004 r. w sprawie odpowiedzialności związanej ze środowiskiem naturalnym w odniesieniu do zapobiegania i naprawiania szkód związanych ze środowiskiem Dz. U. L 143 z dnia 30.04.2004 r., s. 56-75, patrz art. 3 i 4, jak również Załącznik III, http://europa.eu.int/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexapi!prod!CELEXnumdoc&lg=DE&numdoc=32004L0035&model=guicheti

30 kwietnia 2007 r. Fakt, że organizm GMO jest dopuszczony do obiegu na terytorium Wspólnoty, wyklucza zasadniczo możliwość zaniedbania lub działania z rozmysłem, chyba że dopuszczono się naruszenia przepisów dotyczących dopuszczenia na rynek. W swojej opinii w sprawie dyrektywy⁽³⁾ Komitet już żądał, aby „przy definiowaniu różnorodności biologicznej uwzględnić również krótko- i długoterminowe oddziaływanie organizmów GMO”.

3.7 Odpowiedzialność cywilnoprawna

3.7.1 Niepożądana obecność organizmów GMO w produktach, sprzęcie do produkcji lub na terenach produkcyjnych może pociągać za sobą szkody finansowe dla rolników, podmioty zajmujące się przetwórstwem oraz handlem żywnością i paszą, jeśli utrudnia to lub uniemożliwia produkcję i sprzedaż produktów bez modyfikacji genetycznej lub sprawia, że konieczne są dodatkowe środki w celu sprawdzenia obecności i usunięcia GMO. Obecność GMO może również sprawić, że konieczne będzie przywrócenie pierwotnego stanu terenu produkcji, jeżeli uwalnianie GMO do środowiska nie jest w tych miejscach dozwolone (na przykład w rejonach wrażliwych ekologicznie), co pociąga za sobą dodatkowe koszty.

3.7.2 W chwili obecnej firmy ubezpieczeniowe nie oferują zabezpieczenia w wypadku takich skarg cywilnych.

3.7.3 Komisja Europejska jest zdania, że Państwa Członkowskie powinny regulować odpowiedzialność cywilnoprawną za te koszty. Będzie to oczywiście miało wpływ na konkurencję w ramach Wspólnoty. Prawa krajowe różniące się między sobą mogą w znacznym stopniu zakłócić konkurencję na rynku wewnętrznym i spowodować niepewność prawną w wypadkach, gdy przyczyny i skutki przekraczają granice wewnętrzne Wspólnoty.

3.7.4 Odpowiedzialność indywidualna za koszty poniesione przez strony trzecie przy uniknięciu szkód (testy, monitorowanie i inne środki w celu uniknięcia krzyżowania i zanieczyszczenia GMO) jest trudna do zrealizowania prawnie. W przeciwieństwie do uregulowań w przypadku szkód, które rzeczywiście wystąpiły, te istotne koszty, które będą występować we wszystkich regionach, gdzie będą uprawiane GMO, nie mogą zostać objęte ustaleniami dotyczącymi odpowiedzialności cywilnoprawnej. Koszty te mogą zostać najwyżej zwrócone zainteresowanemu rolnikom, przedsiębiorstwom i władzom z funduszy specjalnych, utworzonych przez przedsiębiorstwa i rolników będących sprawcami szkód.

3.8 Koszty makro- i mikroekonomiczne

3.8.1 Uprawy GMO sprawiają, że środki monitorowania i zapobiegania niepożądanemu obecności GMO będą niezbędne w całym sektorze produkcji żywności i paszy. W pewnych regionach i dla pewnych rodzajów produkcji (np. regionalne produkty wysokiej jakości i uprawy i marki ekologiczne) może to też mieć wpływ na sytuację na rynku. Obok uczestników rynku dotknięte tym będą rozmaite władze i instytucje Państw Członkowskich i Wspólnoty.

⁽³⁾ Opinia Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie wniosku dotyczącego dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie odpowiedzialności za środowisko w związku z unikaniem szkód środowiskowych i oczyszczania środowiska (COM (2002) 17 final) – 2001/0021 (COD)), CES 868/2002, Dz.U. C 241 z dnia 7.10.2002, str. 37-45

3.8.2 Środki związane z monitorowaniem i prewencją, niezbędne dla koegzystencji, do pewnego stopnia pociągną za sobą radykalne zmiany w rolnictwie, rzemiośle, praktykach przemysłowych i zwyczajach. Skutki gospodarcze, społeczne i kulturowe, w szczególności w odniesieniu do rolników i przemysłu spożywczego opartego na drobnej wytwórczości, nie zostały jeszcze przeanalizowane i przedstawione w sposób konsekwentny. Należy to jednak uczynić, gdyż w przeciwnym wypadku może być zagrożone ich przetrwanie na rynku i zdolność konkurencyjna lub struktura rynku i cen.

3.8.3 Aby ocenić, jakie środki i przepisy dotyczące koegzystencji będą najodpowiedniejsze i najskuteczniejsze, potrzebna jest wyczerpująca ocena tych kosztów. Dotychczas dostępne są jednak tylko fragmentaryczne informacje i szacunki (!).

3.8.4 EKES uważa, że wyczerpujący przegląd kosztów i szacunkowa ocena rozłożenia tych kosztów pomiędzy uczestników rynku i instytucje publiczne są niezbędne w celu uzyskania trwałego rozwiązania w dziedzinie koegzystencji. Potrzebne są jasne, wiążące i wiarygodne przepisy dotyczące tego, kto ma te koszty ponosić, a kto będzie z nich zwolniony.

3.8.5 Należy zgodzić się z Komisją, gdy pisze w swoich wytycznych w sprawie koegzystencji: „Zasadniczo w fazie wprowadzania nowego typu produkcji w danym regionie, rolnicy, którzy zdecydują się na jej wprowadzenie, powinni ponosić odpowiedzialność za wprowadzenie środków, które ograniczą przepływ genów. Rolnicy powinni mieć możliwość wybrania preferowanego typu produkcji, bez konieczności zmian ustalonych rodzajów produkcji w sąsiednich gospodarstwach”.

3.8.6 Zwiększone koszty produkcji produktów nie zmodyfikowanych genetycznie, wynikające z zastosowania wymaganych środków koegzystencji, nie mogą oznaczać wyższych cen tych produktów. Prowadziłoby to do ograniczenia swobody wyboru szczególnie wśród uboższych konsumentów. Produkcja rolnicza i produkcja oparta na drobnej wytwórczości, bez korzystania z technologii genetycznej, nie może być zagrożona wzrostem kosztów i cen i sprowadzona do produkcji niszowej.

4. Zalecenia Komitetu Ekonomiczno-Społecznego

4.1 Zasady koegzystencji

4.1.1 Przepisy regulujące koegzystencję powinny opierać się na zasadach ostrożności, minimalnego kosztu, maksymalizacji szans gospodarczych i społecznych, na promowaniu różnicowania

(!) Dyrekcja Generalna ds. Rolnictwa Dyrekcja Generalna ds. Rolnictwa Konsekwencje gospodarcze upraw zmodyfikowanych gospodarczych dla sektora spożywczo-rolniczego (2000). Brak wersji polskiej, teksty angielskie:
<http://europa.eu.int/comm/agriculture/publi/gmo/fullrep/index.htm>

wania regionalnego i autonomii gospodarczej oraz na zasadzie pokrywania kosztów przez sprawcę szkód. Przepisy te powinny być trwałe, solidne, realistyczne i sporządzone w duchu wyrozumiałości.

4.1.2 Koszty związane z wprowadzeniem niezbędnych środków zapobiegawczych powinny być zasadniczo ponoszone przez te podmioty, które dostarczaniem i używaniem GMO wymuszają stosowanie tych środków. Obciążenia dla tych, którzy chcieliby konsumować i wytwarzać produkty bez GMO, powinny być minimalizowane, a takie środki nie powinny prowadzić do wzrostu kosztów produkcji i cen. Koszty te nie powinny również obciążać podatników.

4.1.3 Środki, które mają zapobiegać pojawieniu się i rozprzestrzenianiu się GMO, powinny być zasadniczo stosowane na etapie, gdy są najmniej kosztowne i najskuteczniejsze.

4.1.4 Uprawy GMO muszą być zabronione, jeśli miałyby one uniemożliwić lub w znaczący sposób utrudnić produkcję rolniczą roślin tej samego lub pokrewnego gatunku bez GMO.

4.2 Opracowanie zasad naukowych i działania w warunkach obecnego stanu wiedzy naukowej

4.2.1 Dopóki podstawy naukowe są niekompletne lub nieobecne, przy opracowywaniu zasad koegzystencji należy uwzględniać zasadę ostrożności, tak, aby zapobiec nieodwracalnym lub trudno odwracalnym zmianom, których konsekwencje dla koegzystencji są trudne do oszacowania. Takie podejście powinno również obejmować gospodarcze, społeczne i kulturowe aspekty koegzystencji.

4.2.2 EKES wzywa Komisję do opracowania spójnego, interdyscyplinarnego projektu naukowo-badawczego zorientowanego na praktykę, który wypełniłby poważne luki w wiedzy naukowej na temat koegzystencji.

4.2.3 Opinia Komitetu Naukowego ds. Roślin^(?), na którą powołuje się Komisja w dyskusji o wartościach granicznych dla GMO w nasionach, nie jest zadowolająca. Nie udziela się w niej odpowiedzi na pytanie, jakie wartości graniczne wymagane są przy etykietowaniu, aby uczynić zadość dyrektywie 2001/18. Nie wyjaśnia również w wystarczający sposób, jakie zanieczyszczenia materiału siewnego będą w praktyce prowadzić do jakich zanieczyszczeń w uzyskanych plonach i w produkcji końcowym. Komisja powinna więc ponownie przedstawić Komitetowi Naukowemu Europejskiego Biura ds. Bezpieczeństwa Żywności (EFSA) konkretne pytania.

(?) Opinia Komisji Naukowej ds. Roślin dotycząca przypadkowej obecności nasion zmodyfikowanych genetycznie w tradycyjnym materiale siewnym. Brak wersji polskiej, wersja angielska:
http://europa.eu.int/comm/food/fs/sc/scp/out93_gmo_en.pdf

4.2.4 Ponadto wyniki badań prowadzonych przez EFSA, Europejską Agencję ds. Środowiska i Wspólne Centrum Badawcze powinny zostać zebrane i udostępnione Państwu Członkowskim.

4.2.5 Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny zaleca, aby Komisja wraz z różnymi regionami europejskimi podjęła praktyczne próby dotyczące koegzystencji na dużą skalę i w różnych warunkach. Poprzez uprawę nie zmodyfikowanych genetycznie, lecz łatwo rozróżnialnych od innych rodzajów kukurydzy, rzepaku, ziemniaków, buraków i pomidorów należy przeprowadzić testy dotyczące zapobiegania krzyżowaniu, bezpiecznych odstępów, czyszczenia sprzętu, izolacji w trakcie transportu, magazynowania, przetwarzania i innych środków związanych z koegzystencją.

4.3 Środki ostrożności i użycie najlepszych dostępnych technologii przy zarządzaniu ryzykiem

4.3.1 Etykietowanie i stosowanie dobrych praktyk zawodowych muszą mieć na celu jak najdokładniejsze monitorowanie rozprzestrzeniania się i efektów GMO. Celem powinna być również możliwość jak najpełniejszej eliminacji GMO ze środowiska, z materiału siewnego i produktów.

4.3.2 W żadnym wypadku ustalenie wartości granicznych przy etykietowaniu lub zasad dobrej praktyki zawodowej nie może kolidować lub uniemożliwiać realizacji celów dyrektywy 2001/18 i rozporządzeń 1830/2003 i 1829/2003.

4.3.3 Należy więc bezwzględnie wymagać, aby przy uprawie, transporcie, przetwarzaniu, imporcie i eksporcie organizmów GMO stosowane były najlepsze dostępne technologie i praktyki.

4.3.4 W związku z tym należy również uwzględnić szczególne wymogi związane z ochroną środowiska i różnorodnością ekosystemów Europy.

4.4 Uzyskiwanie i przechowywanie danych niezbędnych do identyfikacji i etykietowania

4.4.1 Podstawowym wymogiem na różnych etapach produkcji jest to, aby identyfikacja i etykietowanie GMO przeprowadzane były najdokładniej jak to możliwe na początku łańcucha produkcji i aby dane przechodziły do następnego etapu w wersji jak najpełniejszej.

4.4.2 Należy zasadniczo wyeliminować możliwość utraty danych. Kiedy informacja została raz uzyskana, powinna być zapisana i przekazana dalej, niezależnie od obowiązujących wartości granicznych.

4.4.3 Dostarczenie i uprawnienie procedur testowych i materiałów pomocniczych wchodzi w zakres odpowiedzialności spółek lub instytucji, które chcą dostarczyć konkretny GMO lub dopuścić ten organizm na rynek w celu przeprowadzenia testów naukowych (w ramach Wspólnoty lub poza nią).

4.4.4 Procedury pobierania próbek powinny być, szczególnie na początku łańcucha produkcyjnego, obrane w taki sposób, aby zapewniały najwyższy możliwy poziom pewności i dostarczały jak największej liczby informacji. Trzeba więc, aby opierały się na najbardziej wiarygodnych z dostępnych technologii, a nie jedynie na obowiązujących wartościach granicznych.

4.5 Wiążące, realistyczne, weryfikowalne i wiarygodne standardy dobrej praktyki zawodowej na wszystkich etapach produkcji są podstawowym kryterium koegzystencji.

4.5.1 Powinny być one określone w taki sposób, aby długofalowo godziły cele koegzystencji i ostrożności i aby mogły być adaptowane do wciąż zmieniającej się sytuacji w nauce i technice.

4.5.2 Aby uniknąć zakłócenia działania wspólnego rynku produktów spożywczych i paszy, systemu rolniczego Wspólnoty i konkurencji, należy ustalić i zharmonizować zasady dobrej praktyki zawodowej na wysokim poziomie wspólnotowym, przy jednoczesnym elastycznym reagowaniu na różne warunki uprawy i przetwarzania.

4.6 Przepisy dotyczące etykietowania i czystości materiału siewnego są decydujące dla zagwarantowania koegzystencji.

4.6.1 Z tego względu przy ustalaniu wartości granicznych dla etykietowania GMO w materiale siewnym należy zasadniczo przyjąć najwyższy osiągalny technicznie i praktycznie poziom precyzji i przejrzystości. Podczas gdy technicznie wiarygodna granica wykrywalności w próbce wynosi obecnie 0,01 %, z praktycznie wskazanymi wielkościami i liczbami próbek do pobrania wynika realny poziom 0,1 % w odniesieniu do całego materiału siewnego.

4.6.2 Wartość graniczna dla etykietowania GMO w materiale siewnym nie zmodyfikowanych genetycznie musi być ustalona na poziomie praktycznej wykrywalności (0,1 %).

4.6.3 W odnośnych dyrektywach dotyczących materiału siewnego przewidziane są ponadto surowe przepisy dotyczące czystości (górne wartości graniczne) dotyczące sprzedaży materiału siewnego nie zmodyfikowanego genetycznie.

4.7 *Zapisy dotyczące odpowiedzialności cywilnej muszą w pełni rekompensować poniesione szkody finansowe.*

4.7.1 Zdolność GMO do reprodukcji i fakt, że ich niepożądana obecność może pociągnąć za sobą szkodę finansową zainteresowanych podmiotów, powodują, że należy zastosować przepisy o odpowiedzialności cywilnej, tak, aby szkody takie zostały zrekompensowane.

4.7.2 Zapisy dotyczące odpowiedzialności cywilnej powinny zagwarantować, że podmioty zainteresowane odpowiadają jedynie w stopniu, w jakim są w stanie zapobiec możliwym szkodom. Odpowiedzialność za przestrzeganie zasad dobrej praktyki zawodowej i wszelkie dalsze koszty poniesione przez dostawcę GMO powinny obciążyć użytkowników tego GMO. Natomiast odpowiedzialność za szkody powstałe mimo przestrzegania zasad dobrej praktyki zawodowej powinna obciążyć dostawcę. W razie potrzeby przepisy wspólnotowe dotyczące odpowiedzialności prawnej powinny zostać odpowiednio dostosowane.

4.7.3 Wobec dostawców lub użytkowników GMO powinien istnieć wymóg udowodnienia, że są w stanie, za pomocą ubezpieczenia lub z innych środków, pokryć wszelkie szkody, jakie mogą wyniknąć z ich działalności.

4.8 *Należy ustalić i zminimalizować całkowite koszty związane z koegzystencją, powinny być one rozdzielone zgodnie z zasadą pokrywania kosztów przez sprawcę szkód.*

4.8.1 Komisja wzywana jest do przedstawienia wyczerpującej, systematycznej wyceny kosztów związanych z koegzystencją, zmian warunków rynkowych i wpływu koegzystencji na różne sektory i sposoby produkcji w przemyśle rolnym i spożywczym, szczególnie na małe i średnie przedsiębiorstwa, rolnictwo tradycyjne, w tym osoby zajmujące się rolnictwem jako działalnością dodatkową, tradycyjną drobną wytwórczość spożywczą, rolnictwo ekologiczne, ekologiczny przemysł spożywczy i działalność hodowlaną. W szczególności należy przeanalizować wpływ koegzystencji na sytuację w zatrudnieniu.

4.8.2 Ponadto Komisja powinna wyjaśnić, jaki wpływ będą miały wymagane środki związane z koegzystencją i oddzielenie środków produkcji i strumieni towarów na osiągnięcie celów wspólnej polityki rolnej i jej reformę. Szczególnie istotny jest tu wpływ na strukturę przedsiębiorstw, jak i na lokalne i regionalne programy uprawy, przetwarzania i zapewniania jakości oraz na oznaczanie tychże.

4.8.3 Ponadto Komisja jest wzywana do wyjaśnienia, w jaki sposób dodatkowe koszty związane z koegzystencją mają zostać zrekompensowane i rozdzielone zgodnie z zasadą pokrywania kosztów przez sprawcę szkód i jakie środki są konieczne, aby uniknąć negatywnego wpływu na ceny produktów spożywczych wytwarzanych bez użycia technologii modyfikacji genetycznej na wspólnym rynku wewnętrznym.

4.8.4 Przy ustalaniu proporcjonalności poszczególnych środków należy brać pod uwagę konsekwencje dla całego łańcucha produkcyjnego.

4.9 *Zalecenia dla prawodawstwa wspólnotowego i krajowego*

4.9.1 Następujące aspekty koegzystencji należy uregulować na szczeblu europejskim:

- przepisy dotyczące etykietowania obecności GMO w materiale siewnym nie zmodyfikowanym genetycznie;
- przepisy dotyczące czystości dla materiału siewnego nie zmodyfikowanego genetycznie w odniesieniu do przypadkowej obecności GMO w ramach istniejących wytycznych dotyczących materiału siewnego;
- wymagane cele, efekty, prawne warunki ramowe i standardy minimalne dobrej praktyki zawodowej przy uprawie GMO i pokrywaniu dodatkowych kosztów;
- odpowiedzialność cywilna zarówno użytkowników, jak i dostawców GMO za potencjalne szkody związane z koegzystencją.

4.9.2 Następujące aspekty koegzystencji należy uregulować na szczeblu krajowym i regionalnym:

- konkretne środki dotyczące zapobiegania niepożądanemu krzyżowaniu się i przenoszeniu GMO zgodnie z obowiązującymi lokalnie warunkami;
- przepisy regionalne dotyczące uprawy niektórych GMO, gdzie ma to sens ekonomiczny i odpowiada regionalnemu rachunkowi korzyści i kosztów pomiędzy uprawami i wymaganymi środkami ostrożności; te zapisy mogą zawierać również zakaz uprawy niektórych GMO.
- środki ochrony obszarów chronionych zgodnie z dyrektywą 92/43⁽¹⁾ w sprawie dzikiej fauny i flory i dyrektywą 79/409⁽²⁾ w sprawie ochrony dzikiego ptactwa i innych zagrożonych ekologicznie obszarów; oraz
- środki ochrony lokalnych interesów gospodarczych i związanych z kulturą.

⁽¹⁾ Dyrektywa Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory, Dz.U. L 206 z dnia 22.07.92 r., s. 7-50.

⁽²⁾ Dyrektywa Rady 79/409/EWG z dnia 2 kwietnia 1979 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa, Dz.U. L 103 z dnia 25.04.1979 r., s. 1-18.
<http://europa.eu.int/eur-lex/pl/dd/docs/1979/31979L0409-PL.doc>

5. Praktyczne i aktualne aspekty koegzystencji

5.1 Komitet Ekonomiczno-Społeczny zaprosił w lipcu 2004 r. praktyków działających na obszarze całego dotkniętego łańcucha produkcji na przesłuchanie, aby uzyskać obraz obecnej sytuacji oraz spodziewanego rozwoju wypadków. Między innymi udało się uzyskać następujące rezultaty:

5.2 Testy i śledzenie GMO na wszystkich etapach łańcucha produkcji w każdym wypadku będzie pociągało za sobą dodatkowe koszty. Proste testy jakościowe obecnie kosztują od 100 do 150 euro, podczas gdy ceny testów złożonych i ilościowych leżą w przedziale od 250 do 400 euro. Należy przy tym zauważyć, że w badaniu poszukuje się jedynie pewnej określonej sekwencji genów. Wraz z liczbą możliwych występujących GMO wzrasta więc zakres testu.

5.3 Pierwszy wypadek, gdy ze względu na wątpliwości związane z zagrożeniem dla zdrowia wycofano z obiegu GMO (kukurydza „Starlink” w USA), dotychczas pociągnął za sobą koszty przekraczające miliard dolarów. Jednak po dwóch latach od wycofania w dalszym ciągu nie udało się w pełni wyeliminować GMO z obiegu.

5.4 Zarówno wysokość, jak i podział kosztów testów i śledzenia zależą przede wszystkim od tego, czy wolność od technologii genetycznych w wypadku konkretnych produktów jest ogólnie akceptowanym i zachowywanym standardem na rynku, od którego są tylko odosobnione odstępstwa, czy też producenci, osoby zajmujące się przetwórstwem i sprzedawcy za każdym razem muszą o taką wolność zabiegać.

5.5 Po wprowadzeniu na rynek GMO zasadniczo jest niemożliwe zagwarantowanie nieobecności tego GMO w innych gatunkach. Można jednak utrzymać zanieczyszczenia przypadkowe i nieuniknione technicznie danym GMO poniżej realnego progu wykrywalności 0,1 %.

5.6 Chronienie materiału siewnego przed niezamierzonymi domieszkami materiału siewnego GMO stawia produkcję materiału siewnego przed poważnymi dodatkowymi wyzwaniami. Im niższa jest ustalona wartość progowa, tym wyższe są koszty związane z unikaniem zanieczyszczenia i kontroli przy produkcji materiału siewnego i jego reprodukcją.

5.7 Zależnie od sposobu rozmnażania danego gatunku rośliny zagwarantowanie wolności od technologii genetycznych w odniesieniu do materiału siewnego będzie możliwe jedynie pod warunkiem zachowania znacznych odległości w terenie przy uprawie i przy pełnym oddzieleniu procesów przygotowywania, pakowania i przetwarzania. Standardy ISO i protokoły HACCP, które częściowo są jeszcze w fazie przygotowywania, muszą być przy tym również zachowane, podobnie jak wymóg kontroli zewnętrznych.

5.8 Wiodący międzynarodowy producent materiału siewnego wykazał, że utrzymanie wartości progowej w wysokości 0,1 % również w USA, gdzie uprawiane są duże ilości GMO i przez przedsiębiorstwa, które w tych samych zakładach przetwarzają materiał siewny GMO, jest konieczne.

5.9 Obecnie ani w UE, ani na rynku międzynarodowym nie ma wiążących praktycznych wartości granicznych i standardów w związku z zanieczyszczeniami genetycznymi przy produkcji materiału siewnego. Kontrola materiału siewnego jest obecnie regulowana odmiennie w różnych Państwach Członkowskich UE. Również postępowanie władz w odnośnie zanieczyszczeń (akceptacja od 0,1 % do 0,5 %) wykazuje znaczące różnice.

5.10 Obecnie producenci materiału siewnego w sposób wyraźny obawiają się zagwarantowania pełnej wolności od technologii genetycznych w odniesieniu do ich produktów, jednak we Włoszech, poprzez bezpośrednie negocjacje pomiędzy włoskim związkiem rolników Coldiretti i wiodącymi producentami materiału siewnego, udało się uzgodnić gwarancje kontrolowane przez strony trzecie. W Austrii od 2002 r. każde wprowadzenie do obiegu materiału siewnego zawierającego GMO (ponad 0,1 %) jest zabronione odpowiednim rozporządzeniem. Mimo intensywnych kontroli nie wykryto żadnego wypadku naruszenia tego rozporządzenia.

5.11 Dodatkowe koszty wyprodukowania materiału siewnego i jego reprodukcji według danych przemysłu wynoszą od 10 do 50 %.

5.12 Przy reprodukcji materiału siewnego bez użycia technologii genetycznych w wypadku komercyjnego wprowadzenia GMO w danym regionie należy odgrodzić duże chronione obszary uprawne, tak, jak ma to już miejsce w różnych krajach odnośnie różnych kultur. Szczególnie duże odstępstwa wymagane są przede wszystkim dla rzepaku.

5.13 Wszyscy uczestnicy rynku z wyjątkiem producentów materiału siewnego widzą w zachowaniu ostrych standardów dotyczących czystości odnośnie materiału siewnego (etykietowanie przy granicy wykrywalności 0,1 %) decydujący warunek zagwarantowania w przyszłości istnienia produktów wolnych od technologii genetycznych.

5.14 Przy zbieraniu i przetwarzaniu kukurydzy już teraz zagwarantowanie nieskażenia technologiami genetycznymi na poziomie 0,1 %, wymagane przez producentów artykułów spożywczych, skrobi i paszy dla zwierząt, pociąga za sobą dodatkowe koszty w wysokości ponad 3 euro za tonę. Koszty te przy uprawie GMO na dużych przestrzeniach znacznie wzrosną. Dodatkowo ryzyko w wypadku nieuniknięcia zanieczyszczenia powyżej tolerowaną wielkość graniczną w zależności od wielkości pól wynosi od 150 000 do 7,5 miliona euro.

5.15 Jednoczesne rejestrowanie GMO i upraw wolnych od GMO na tym samym terenie wydaje się być niemożliwe do zrealizowania. W tym wypadku konieczne jest pełne oddzielenie skupu, magazynowania, suszenia i transportu.

5.16 Przedsiębiorstwa i spółdzielnie zajmujące się skupem już teraz zapewniają sobie nieskażenie swoich produktów poprzez umowy z dostarczającymi rolnikami. Między innymi sporządzana jest pozytywna lista akceptowanych i sprawdzonych gatunków materiału siewnego, jak również nieprzerwany system kontroli od uprawy do dostawy i kontroli przyjęcia.

5.17 Z punktu widzenia spółdzielni zajmujących się skupem systemy, które gwarantują czystość od technologii genetycznych w ramach aktualnie akceptowanych przez klientów wartości granicznych, są możliwe tylko przy regionalnym wydzieleniu upraw wolnych od technologii genetycznych i upraw GMO. Koszty takiego sterowania uprawami szacowane są na pomiędzy 150 a 250 euro za hektar. Dodatkowe koszty oddzielnego transportu i magazynowania oceniane są na 10 do 20 euro za tonę.

5.18 Również w zakładach przetwórczych, na przykład w młynach, istnieją systemy identyfikacji i zapewniania jakości. Ich klienci oczekują obecnie gwarancji czystości pomiędzy 0,1 i 0,5 %. Mają tu miejsce standardowe próby PCR i testy rezerwowe wszystkich dostaw. Ponadto odbywają się rozmowy z dostawcami, od których ogólnie wymaga się udowodnienia, że skupują i przetwarzają jedynie materiały wolne od technik genetycznych. Przy transporcie wedle możliwości unika się punktów krytycznych, takich jak magazyny spedycyjne i portowe, gdzie przeładowywane są również towary z GMO i gdzie mogłoby dojść do zmieszania i do zanieczyszczenia.

5.19 Ponoszone przez młyny koszty utrzymania w czystości w wypadku kukurydzy wynoszą obecnie 2,50 euro w dodatku do wymaganych przez dostawców marż (patrz wyżej). Ponieważ te koszty mogą zostać przeniesione jedynie na tę część towarów, na które wymaga się odpowiedniej gwarancji, lecz odnoszą się do całej przetworzonej ilości, w wypadku produktów końcowych wolnych od technologii genetycznych są znacznie wyższe (na przykład mączka kukurydziana stanowi 50 % przetworzonego towaru, tj. koszty dodatkowe (2,50 plus 3,00 = 5,50 euro) sprawiają, że cena tony mączki — 11 euro — będzie bardzo odczuwalna. Ryzyko wypadku zanieczyszczenia i dostarczenia klientowi towaru zanieczyszczonego powyżej dopuszczalnej wartości w zależności od wielkości dostawy i przetworzenia może pociągnąć za sobą koszty od kilkunastu do kilkudziesięciu milionów euro. Ubezpieczenie od tego ryzyka w obecnej chwili nie jest możliwe.

5.20 Ostrożna polityka zakupów zakładów przetwórczych prowadzi do sytuacji, że w niektórych przypadkach całe

regiony, na których występuje zwiększone ryzyko zanieczyszczenia we względu na uprawę GMO, wykluczone są ze skupu niezależnie od tego, że tylko część dostaw z tego obszaru jest rzeczywiście zanieczyszczona. Tylko jedna uprawa eksperymentalna pszenicy modyfikowanej genetycznie w pewnym landzie niemieckim doprowadziła do tego, że największa niemiecka grupa młynów w tej okolicy nie skupuje więcej pszenicy.

5.21 Polityka większości dużych przedsiębiorstw handlu detalicznego i producentów wyrobów markowych w UE, aby zasadniczo gwarantować brak GMO w ich towarach, w ubiegłych latach doprowadziła do utworzenia obszernych testów zapewniania jakości, w które poszczególne przedsiębiorstwa corocznie inwestują od kilkunastu do kilkudziesięciu milionów euro. Składają się one zarówno z prowadzonych w nieprzerwany sposób systemów dokumentacji i audytu dla dostawców, jak i z regularnego testowania oferowanych produktów. Te dodatkowe koszty dotychczas z reguły nie były przenoszone na klientów. Systematyczny opis ilościowy w odniesieniu do poszczególnych produktów i grup produktowych do tej pory się nie powiódł.

5.22 Z regionalnego punktu widzenia warunki koegzystencji GMO i upraw bez GMO są bardzo różne. W szczególności w regionach, gdzie jest rozpowszechnione drobne rolnictwo, jednoczesna uprawa w ramach regionów nie jest realnie możliwa. Według ksiąg gruntowych na przykład we Włoszech 90 % ziem uprawnych opisanych jest jako „niezdolne do koegzystencji”. Dotyczy to również wielu innych regionów Europy. Należy też wziąć pod uwagę, że uciążliwe procedury oddzielania, kontroli i planowania upraw będą regularnie obciążać w szczególności właśnie drobnych rolników i osoby zajmujące się rolnictwem jako działalnością dodatkową. Dotyczy to również lokalnego przetwórstwa produktów rolniczych.

5.23 Regionalne marki jakościowe i gwarancje pochodzenia, które odgrywają coraz większą rolę przy sprzedaży produktów wysokiej jakości o wysokich cenach, wymagają, jak dotychczas, rezygnacji z GMO. Zarówno w odniesieniu do realnych kosztów produkcji, jak i dla wizerunku tych produktów zastosoowanie GMO w danym regionie pochodzenia miałyby bardzo poważne szkodliwe konsekwencje. Jest to jeden z powodów, dla których wiele regionów Europy ogłosiło się strefami wolnymi od technik genetycznych, chociaż nie ma jeszcze zgodności co do podstaw prawnych takich działań i muszą pojawić się dla nich odpowiednie uregulowania w prawie europejskim i krajowym. Możliwość, że pojedynczy rolnicy mogą przez swoją gwarantowaną przez prawo UE uprawę GMO spowodować poważny wzrost kosztów ponoszonych przez swoich sąsiadów i przedsiębiorstwa w danym regionie, wydaje się być szczególnie groźna i szkodliwa dla pokoju społecznego.

5.24 Władze regionalne i związki rolników oraz przetwórców niepokoi szczególnie możliwość, że przyszłe gatunki GMO, inaczej niż obecne, również z powodów związanych z ochroną zdrowia (na przykład tzw. gatunki farmaceutyczne), będą musiały zostać oddzielone w sposób hermetyczny od produkcji żywności i paszy, co w USA doprowadziło już do poważnych dodatkowych problemów i niepokojów.

5.25 W niektórych Państwach Członkowskich UE ustawodawstwo regulujące kwestię koegzystencji jest już uchwalone lub proces ustawodawczy prawie dobiegł końca. Jednak już teraz widać duże różnice w konstrukcjach prawnych i procedu-

ralnych w poszczególnych państwach. Różnic tych nie można wyjaśnić specyficznymi cechami regionalnymi. Już teraz widać konieczność harmonizacji, aby zapewnić możliwość koegzystencji.

5.26 Koegzystencja upraw GMO i bez GMO oraz możliwość produkcji żywności bez GMO jest zadeklarowaną wolą polityczną w UE. Jeśli się okaże, że celu powyższego nie można osiągnąć za pomocą istniejącego ustawodawstwa, w interesie konsumentów, rolników i innych podmiotów gospodarczych należy wprowadzić poprawki do odnośnych rozporządzeń i dyrektyw.

Bruksela, dnia 16 grudnia 2004 r.

Przewodnicząca
Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego
Anne-Marie SIGMUND

ZAŁĄCZNIK

Do opinii Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego

Następujące poprawki zostały odrzucone, ale otrzymały co najmniej jedną czwartą oddanych głosów:

Punkt 3.5.10

Skreślić.

Uzasadnienie

W związku z tym, że przy ustalaniu wartości granicznych dla materiału wyjściowego bierze się pod uwagę rozprzestrzenianie się na sąsiadujące grunty oraz że w regułach dotyczących koegzystencji uwzględnia się niezamierzoną kontaminację, wyrażona w tym punkcie obawa jest nieuzasadniona.

Wynik głosowania:

Za: 25

Przeciw: 55

Wstrzymujący się: 10

Punkt 4.2.1

Skreślić

Uzasadnienie

Kiedy dopuszczono do obrotu GMO, wzięto pod uwagę wszystkie czynniki, które mogłyby mieć negatywne oddziaływanie na zdrowie ludzi i zwierząt oraz środowisko. W tym momencie nie ma żadnych przesłanek do ponownego wprowadzania zasad przezorności. 100 % bezpieczeństwo nie może zostać nigdy zagwarantowane i nie jest realistycznie osiągalne.

Wynik głosowania

Za: 22

Przeciw: 60

Wstrzymujący się: 5
